

■ Projekt „Nowego Europejskiego Bauhausu”

Maria Wagińska-Marzec

W zeszłorocznym orędziu o stanie Unii Europejskiej Ursula von der Leyen zapowiedziała, że w obliczu ogromnych wyzwań związanych ze zmianami klimatu, digitalizacją i rosnącą liczbą ludności, Komisja Europejska (KE) planuje wdrażanie specjalnej strategii na rzecz renowacji budynków (*Renovation Wave*), która ma na celu ograniczenie emisji gazów cieplarnianych w Europie, pobudzenie ożywienia gospodarczego oraz ograniczenie ubóstwa energetycznego do 2030 r. Przewodnicząca KE przekonywała, że nie da się urzeczywistnić celów unijnych w zakresie ochrony klimatu i osiągnąć neutralności klimatycznej do połowy XXI w. bez modernizacji istniejących domów i budynków użytkowych i utworzenia infrastruktury opartej na nowych zasadach. Nawet dzięki samej modernizacji można wnieść wkład w ochronę klimatu, przekonywała von der Leyen. Przypomniała, iż nowoczesne konstrukcje powstają w znacznej mierze na bazie cementu i stali, do których wyprodukowania zużywane są ogromne ilości energii, a ponadto w wyniku reakcji chemicznych uwalniany jest bezpośrednio CO₂. Należy więc dążyć do tego, by spowodować na wielką skalę transformację „naszych miast i otoczenia budowlanego” ([von der Leyen 2021](#)).

W październiku ubiegłego roku opublikowano założenia tej strategii. KE planuje doprowadzić do przynajmniej dwukrotnego zwiększenia wskaźników renowacji w przeciągu dziesięciu lat i sprawić, by dzięki temu udało się osiągnąć dużo wyższą efektywność energetyczną i oszczędniejsze gospodarowanie zasobami. Zgodnie z założeniami renowacją może zostać objętych ok. 35 mln budynków w Europie. W ocenie KE dzięki temu możliwe będzie także utworzenie dodatkowych 160 tys. miejsc pracy w sektorze budowlanym.

Redakcja:

Karol Janoś

(redaktor naczelny)

Agata Kałabunowska

Piotr Kubiak

Krzysztof Malinowski

Korekta:

Hanna Różanek

Nr 8(463)/2021

31.05.2021

ISSN 2450-5080

Biuletyny dostępne
także dzięki:
NEWSLETTER IZ
FACEBOOK
SCRIBD
LINKEDIN
TWITTER

Projekt Komisji Europejskiej

Jednocześnie przewodnicząca KE zapowiedziała także zainicjowanie serii projektów z pogranicza technologii, nauki, kultury i sztuki, które będą wspierane przez KE i będą służyły transformacji miast i zaprojektowaniu nowej infrastruktury w taki sposób, by stała się nie tylko bardziej nowoczesna, ale przede wszystkim bardziej ekologiczna.

W związku z tym U. von der Leyen wezwała do stworzenia ruchu na rzecz zrównoważonego projektowania, przyjaznego dla środowiska i dostosowanego do lokalnych potrzeb, pod nazwą „Nowy Europejski Bauhaus” (*Neues Europäisches Bauhaus*, NEB). Inicjatywa ta nawiązuje do zainicjowanego w 1919 r. przez architekta Waltera Gropiusa w Weimarze stylu w budownictwie, Bauhausu, który upowszechnił się wkrótce na całym świecie i obecnie funkcjonuje jako ikona nowoczesnej i wpływowej szkoły architektury, sztuki i wzornictwa, jako symbol kreatywnego myślenia, który pozostawił swój ślad w wielu dziedzinach życia. Nadrzędną ideą Bauhausu było stawianie w centrum uwagi człowieka i jego potrzeb, w tym również dostosowywanie funkcjonalności miast do ludzkiej psychiki oraz emocjonalności. Jego twórcy dążyli do zniwelowania podziału pomiędzy artystą, architektem, rzemieślnikiem i przemysłowcem.

Oczekuje się, że Nowy Europejski Bauhaus wyzwoli ożywcze impulsy w różnych dyscyplinach. Ma on pomóc w znalezieniu nowych dróg rozwoju, które doprowadzą do tego, że Europa stanie się do 2050 r. neutralna klimatycznie. U. von der Leyen spodziewa się, iż podobnie jak tamten historyczny Bauhaus, tak i ten nowy europejski Bauhaus stanie się czymś więcej niż tylko szkołą architektury. Ma on zainicjować wypracowanie takiej wizji przyszłej architektury, która będzie uwzględniała zarówno człowieka, jak i środowisko naturalne, a jednocześnie – dzięki wprowadzaniu zielonych i niskoemisyjnych technologii – umożliwi wdrażanie infrastruktury, która zaoferuje ludziom lepszą jakość życia, a jednocześnie będzie też przyjazna środowisku i korzystna dla klimatu. Przewodnicząca KE zwróciła ponadto uwagę, że dla tego projektu nie będzie żadnych wytycznych z Brukseli. Nie będzie on formułowany „za biurkiem” przez urzędników KE, ale projektowany i kształtowany wspólnie. Komisja nakreśliła jedynie pewne ramy dla idei i kreatywności Europejczyków.

Według von der Leyen projekt ten niesie pewną nadzieję, zwłaszcza w kontekście znajdowania lepszych form współdziałania po okresie pandemii. Najważniejsze w tej nowej inicjatywie jest to, by połączyć ze sobą zrównoważony rozwój i walory estetyczne, aby idea Europejskiego Zielonego Ładu mogła się lepiej zakotwiczyć w umysłach obywateli i miała swe przełożenie na ich domy. „Potrzebujemy wszystkich kreatywnych umysłów” – apelowała von der Leyen i wzywała, by projektanci, artyści, twórcy, naukowcy, architekci, jak również mieszkańcy UE włączyli się w ten ruch i sprawili, że NEB przyniesie spodziewane efekty ([Komisja Europejska 2021](#)). Dzięki NEB UE ma stać się pionierem w gospodarce o obiegu zamkniętym. Nie jest to jednak tylko projekt ekologiczny i gospodarczy, ale musi to być także nowy projekt kulturalny dla Europy, podkreśliła von der Leyen. Nadrzędnym celem jest teraz stworzenie ruchu, który przybliży ludziom istotę inicjatywy Europejskiego Zielonego Ładu i pomoże ich pozyskać, a tym samym przyczyni się do poprawy jakości życia.

Główne cele i założenia inicjatywy

„Nowy Europejski Bauhaus” jest rozumiany jako interdyscyplinarny kreatywny ruch, do którego może się przyłączyć każdy. Jest inicjatywą rozwijania kreatywności, która pozwoli na przezwyciężenie granic między różnymi dyscyplinami i umożliwi wypracowanie rozwiązań problemów życia codziennego. Projekt ma uwzględniać nie tylko zdobycze wiedzy naukowej i nowych technologii, ale też kulturę i sztukę. Ma być połączony ze wzornictwem, zrównoważonym rozwojem, dostępnością (dla osób z ograniczeniami ruchowymi) i inwestycjami. Jej celem jest dążenie do stworzenia przyjaznych dla ludzi i środowiska naturalnego przestrzeni, a przede wszystkim zahamowanie (ograniczenie) postępujących zmian klimatycznych, by nie dopuścić do katastrofy ekologicznej. Ma to być widoczny wkład w realizację Europejskiego Zielonego Ładu.

Za centralne wartości NEB uważa się: zrównoważony rozwój, inkluzję i estetykę. Nowy sposób projektowania ma pomóc w tworzeniu przyjaznej dla człowieka przyszłości oraz przyczynić się do osiągnięcia przez Europę neutralności klimatycznej do 2050 r. Jego zamierzeniem jest oparcie się na gospodarce w obiegu zamkniętym i doprowadzenie do produkowania minimum odpadów oraz przeciwdziałanie degradacji różnorodności biologicznej.

Zgodnie z intencją pomysłodawców projekt NEB ma się stać: a) platformą do eksperymentowania, komunikacji i budowania sieci kontaktów celem wspierania współpracy między tymi, którzy mają pomysły (wizjonerami), a tymi, którzy je realizują (wykonawcami); b) mostem między dwoma światami: nauki i technologii z jednej strony oraz kultury i sztuki z drugiej; c) zachętą do postrzegania obecnych wyzwań związanych z ekologią i transformacją cyfrową jako szansy na zmianę współczesnego stylu życia; d) nowym podejściem do tworzenia innowacyjnych rozwiązań dla kompleksowych problemów społecznych poprzez współuczestniczenie w procesie ich powstawania. Celem jest zmiana myślenia, wzorców zachowań i rynków ukierunkowanych na nowe sposoby życia i budowania, m.in. poprzez oddziaływanie na zmiany dotyczące zamówień publicznych.

Nadrzędną ideą jest to, żeby NEB połączył mieszkańców, ekspertów i osoby o kreatywnych umysłach z różnych dziedzin i dyscyplin, przedsiębiorców i instytucje w celu intensywnej wymiany myśli na temat tworzenia lepszych rozwiązań dotyczących kształtowania przestrzeni mieszkalnej, by była ona bardziej przystępna (cenowo) i dostępna (dla wszystkich). Chodzi o poprawę jakości życia i przywrócenie wartości takim pojęciom, jak: prostota, funkcjonalność i zamknięty obieg gospodarowania materiałami, mając na uwadze jednoczesne utrzymanie komfortu i estetyki.

Etap pierwszy: współprojektowanie

Pierwszy etap projektu rozpoczął się w zasadzie w październiku 2020 r., ale jego oficjalna inauguracja miała miejsce na początku bieżącego roku (18.01.2021). Obejmuje on tzw. fazę kształtowania (współprojektowania), która ma na celu doprowadzenie do wypracowania finalnej koncepcji inicjatywy dzięki partycypacji

wielu podmiotów. W tej fazie mają być wysondowane różne pomysły, określone najbardziej pilne potrzeby, wymogi i wyzwania oraz zbudowane sieci kontaktów zainteresowanych kręgów. Przewiduje się gromadzenie i łączenie konkretnych współczesnych przykładów odzwierciedlających zasady NEB. Najbardziej inspirujące przykłady mają posłużyć do organizowania debat i uczestnictwa. Ma to być rodzaj okrągłego stołu wysokiego szczebla, z udziałem pomysłodawców i specjalistów, który będzie stanowił forum dyskusyjne, a jego uczestnicy staną się na dalszym etapie ambasadorami inicjatywy w swoim środowisku. Efekty dyskusji pokażą, jak dalece i w jaki sposób inicjatywa ta może stymulować, rozwijać i wspierać tworzenie atrakcyjnych, zrównoważonych i inkluzyjnych miejsc.

W fazie określania koncepcji i jej struktury przedmiotem dyskusji będzie próba ustalenia m.in. tego, jak zapewnić szerokie uczestnictwo i włączyć różne grupy społeczne oraz różne kultury do tej inicjatywy? Na jakich ekosystemach się oprzeć? Jaki wynik uznać za satysfakcjonujący? Jakie instrumenty są do dyspozycji i jakie są możliwe warianty realizacji wyłonionych projektów? Istotne będzie też ustalenie, jak zdefiniować i jak określić społeczne znaczenie takich pojęć, jak: „wysoka jakość”, „zrównoważony”, „inkluzyjny”, „przystępny cenowo”? Co mogłoby stanowić dobry punkt wyjścia, czy też jak wspierać najbardziej pozytywne zmiany?

Wymiernym rezultatem tego etapu będzie wypracowanie ram wsparcia, opartych na programach UE oraz wyłonienie pięciu projektów pilotażowych Bauhausu. Ich punkt ciężkości będzie ukierunkowany na zrównoważony rozwój, kulturę i sztukę oraz jeden z profili preferowanych przez wnioskodawców własnych profili (np. naturalne materiały budowlane, efektywność energetyczną, innowacje w zakresie Zielonego Ładu, innowacje w zakresie cyfryzacji).

Jednym z elementów fazy projektowej jest ogłoszenie (23.04.2021) pierwszej edycji konkursu o Nagrodę Komisji Europejskiej na projekty, które będą przykładem inspirujących rozwiązań w ramach nowego europejskiego Bauhausu¹. Premiowane mają być koncepcje, które będą uwzględniały trzy zasadnicze wartości NEB: zrównoważony rozwój, estetykę i inkluzję. Zgodnie z zapowiedzią Elisy Ferreiry, komisarz ds. spójności i reform, projekty mogą dotyczyć także mebli, mody, produktów żywnościowych bądź sztuki. Chodzi o poszukiwanie praktycznych rozwiązań pod kątem tego, jak kształtować nowoczesne życie, by pozostawało w harmonii z naturalnym środowiskiem. Przewidywana nagroda ma stanowić impuls do zmiany perspektyw i uwzględniania zasad nowego Bauhausu. Założeniem jest, by wykorzystać istniejące bogactwo

¹ Nagroda obejmie projekty i idee w dziesięciu różnych kategoriach; każda z nich jest dotowana łącznie kwotą 45 tys. euro, przy czym w każdej z nich będą dwa równoległe obszary konkursowe: 1) „NEBauhaus Awards” dla zakończonych (zamkniętych) przykładów (30 tys. euro) oraz 2) „NeuBauhaus Rising Stars” dla koncepcji (pomysłów) młodych talentów w wieku do 30 lat (15 tys. euro). Przewidywane są takie kategorie, jak: 1) techniki, materiały i metody stosowane w budownictwie i projektowaniu; 2) budowanie w sensie zamkniętego obiegu gospodarki; w tym wypadku będą premiowane koncepcje uwzględniające ponowne użycie i recykling materiałów; 3) rozwiązania dla paralelnego rozwoju zabudowanego otoczenia i środowiska naturalnego; 4) zregenerowane przestrzenie miejskie i wiejskie; 5) produkty i styl życia; 6) zachowanie i zmiana dziedzictwa kulturowego; 7) nowo zaprojektowane miejsca spotkań i wymiany; 8) zdynamizowanie kultury, sztuki i wspólnot społecznych; 9) modułowe, dające się przystosować i mobilne rozwiązania dla mieszkań; 10) interdyscyplinarne modele edukacyjne.

wiedzy, doświadczeń i wydajności, i przestawić je na nowe tory myślenia. Projekty mają unaocznnić i wyartykułować innowacyjny sposób podejścia do kształtowania otoczenia człowieka.

Wdrażanie i promocja projektu

Etap wdrażania NEB rozpocznie się we wrześniu br. od realizacji pięciu projektów pilotażowych nowego Bauhausu, wyłonionych w fazie projektowania, spełniających wymogi NEB, również pod względem walorów estetycznych. Będą one realizowane w pięciu miejscach w państwach członkowskich UE ze środków unijnych, na płaszczyźnie narodowej i regionalnej. Projekty te będą uważnie śledzone i monitorowane przez „grono praktyków” (*Praxis-Gemeinschaft*), by łatwiej dzielić się zdobytymi podczas tych eksperymentów doświadczeniami i spostrzeżeniami.

Faza wdrażania będzie skoncentrowana na propagowaniu dobrych pomysłów w Europie i na świecie. Będzie też chodziło o budowanie sieci kontaktów oraz wymianę wiedzy w celu ustalenia otwartych i możliwych do ponownego zastosowania metod, rozwiązań i prototypów, a także ich udostępniania miastom, gminom, architektom i projektantom. Decydujące znaczenie ma mieć przy tym współpraca z mieszkańcami, przedsiębiorstwami i szkołami wyższymi, żeby podnieść zdolności (potencjał) instytucjonalne miast.

Ostatnia faza projektu rozpocznie się w styczniu 2023 r. W tej fazie będzie chodziło o poszerzanie i wzmacnianie pomysłów, idei i przedsięwzięć, które się już wykształciły w ramach NEB, a także o ich upowszechnienie wśród szerokiej opinii publicznej w Europie i na świecie. Mają one stać się inspiracją dla tworzenia nowych projektów w tym duchu. Przewiduje się też dyskusje z uczestnikami i włączanie ich w istniejące sieci. W celu ułatwienia wzajemnej komunikacji została utworzona specjalna platforma internetowa², na której osoby zainteresowane mogą się wymieniać osiągnięciami i doświadczeniami, dzielić pomysłami, wyrażać obawy i wątpliwości oraz sygnalizować wyzwania, przed jakimi stoją. Chodzi o wzajemne inspirowanie się i rozbudzenie zainteresowania inicjatywą.

Wsparcie polityczne i oddźwięk społeczny

W propagowanie idei nowego europejskiego Bauhausu włączyło się wielu polityków na szczeblu unijnym. Mariya Gabriel, komisarz ds. innowacji, badań, kultury, edukacji i młodzieży uzasadniała, iż dzięki uruchomieniu inicjatywy NEB UE chce rozwijać ramy innowacyjności, by „poprzez połączenie zrównoważonego rozwoju i estetyki wspierać, ułatwiać i przyspieszać zmiany ekologiczne”. W ten sposób zostanie zainicjowana zmiana systemowa. Elisa Ferreira pokreśliła z kolei, iż w NEB chodzi o to, jak żyjemy, o „nasze współzycie, nasze wartości, naszą wspólną przestrzeń do pracy i wypoczynku, jak również o nasze zbiorowe i indywidualne doświadczenia”. Jest to projekt dla wszystkich regionów i obszarów Europy. Ma się on przyczynić do osiągnięcia społecznej spójności oraz do lepszych rozwiązań problemów mieszkaniowych.

² <https://europa.eu/new-european-bauhaus>.

Wśród instytucji, które od samego początku zadeklarowały uczestnictwo w projekcie NEB był *Bauhaus Universität Weimar*, który już w grudniu 2020 r. zapowiedział, że przystąpi do konkursu na projekt. Wspólnie z partnerami z Turynii oraz z innych części Niemiec, jak również z partnerami zagranicznymi, zamierza rozwinąć bogatą koncepcję uwzględniającą szeroką ofertę z różnych dziedzin. Prof. Winfried Speitkamp, rektor uniwersytetu, stwierdził, że inicjatywa przewodniczącej KE „zelektryzowała” wszystkich. Nie tylko idealnie pasuje do profilu uczelni, ale włącza też jej kompetencje w zakresie kształcenia studentów i stanowi rodzaj wyzwania do aktywnego zmierzenia się z ważnymi zagadnieniami współczesności. Zapewnił, że uczelnia jest gotowa podjąć to wyzwanie i współkształtować wspólną przyszłość.

W Niemczech stosunkowo nieliczne głosy krytyczne na temat NEB odnoszą się raczej do kwestii terminologicznych. Niektórzy kwestionują nie tyle samą ideę, co raczej nazwę inicjatywy, dowodząc, że wprawdzie określenie „Nowy Europejski Bauhaus” jest być może pojęciem „chwytliwym” i budzącym asocjacje związane z określonym nurtem w architekturze, jego interdyscyplinarnością i modernizmem, ale jest jednak kojarzone ze światem zachodnim. Jest to nurt eurocentryczny, a tym samym ekskluzywny. Wprawdzie cele ruchu są na wskroś godne uwagi, pożądane i pilnie potrzebne, ale wskazana byłaby dyskusja nad alternatywną nazwą, która by lepiej oddawała różnorodność głosów i historycznych perspektyw. Tak twierdzą sygnatariusze listu otwartego zainicjowanego przez przedstawicieli *Jan van Eyck Academy* z Maastrich, nie proponując jednak żadnej innej nazwy. Sceptycznie do pomysłu NEB odnoszą się też niektórzy architekci, jak np. Hans Kolhoff, który stwierdził, że co prawda „Nowy Europejski Bauhaus” chce uczynić miasta bardziej przyjaznymi dla środowiska, jednak teraz potrzebny jest znacznie bardziej fundamentalny nowy początek.

Projekt NEB spotkał się z zainteresowaniem różnych podmiotów i instytucji nie tylko w Niemczech, ale także w innych państwach członkowskich, w tym m.in. w Polsce. Dowodem tego może być konferencja zorganizowana w Warszawie w Muzeum Warszawy, w dniu 29 kwietnia br. pt. „Nowy Europejski Bauhaus dla Stolicy”, w której udział wzięli m.in. architekci Hubert Trammer i Marlena Happach.

Konkluzje

Wdrażana przez Komisję Europejską strategia (*Renovation Wave*) oraz projekt NEB dowodzą, że UE dostrzega wagę współczesnych problemów związanych ze zmianami klimatu i ochroną środowiska i stara się wychodzić naprzeciw wyzwaniom. KE proponuje podjęcie szerokiego wachlarza działań na płaszczyźnie europejskiej, mających na celu przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom, przynajmniej w obszarze architektury i budownictwa.

Jest rzeczą istotną, że proponowany projekt NEB ma charakter kompleksowy, wieloaspektowy i obejmuje powiązane ze sobą sfery życia i otoczenia człowieka. Dzięki temu, że jest adresowany do szerokiego kręgu osób reprezentujących różne dziedziny, do wszystkich zainteresowanych kształtowaniem budownictwa i infrastruktury według nowych, proekologicznych zasad, ma szansę, żeby zaistnieć w świadomości opinii publicznej nie tylko w Europie, ale i poza nią. Ma też szansę, żeby poprzez wzajemne inspiracje i transfer wiedzy stworzyć rozwiązania, które pomogą

ograniczyć zagrożenia związane ze zmianami klimatu i osiągnąć cele, jakie stawia sobie Unia w odniesieniu do neutralności klimatycznej.

Być może dzięki chęci zmobilizowania różnych środowisk i zachętom w postaci konkursu uda się zainteresować większe grono osób do aktywnego włączenia się w projekt lepszego współkształtowania przestrzeni życia i otoczenia człowieka oraz zapobiec, przynajmniej w pewnym stopniu, zmianom ekologicznym w przyszłości.

Jest wiele przesłanek, które wskazują na to, że NEB to inicjatywa godna uwagi, podjęta na szeroką skalę. Projekt ma duże wsparcie polityczne na płaszczyźnie unijnej i może stać się ruchem wyznaczającym nowe trendy w poszukiwaniu dróg umożliwiających odnawialność zasobów i zapewniających ochronę biologicznej różnorodności.

Tezy zawarte w tekście wyrażają jedynie opinie autora.

Maria Wagińska-Marzec - dr, germanistka, analityczka Instytutu Zachodniego, zainteresowania badawcze: kultura Niemiec, polsko-niemieckie stosunki kulturalne.